

**КРАЇНИ-УЧАСНИЦІ РУХУ НЕПРИЄДНАННЯ
У КУЛЬТУРНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ
(друга половина XX століття)**

Починаючи з Першої конференції голів держав та урядів країн-членів Руху Неприєднання (м. Белград, 1-6 вересня 1961 р.) питання розвитку співробітництва між ними були в центрі уваги. Так, в "Белградській декларації" керівники позаблокових країн підкреслили важливість розвитку ефективних двосторонніх і багатосторонніх економічних та культурних зв'язків¹.

У становленні політики в галузі культури країн Неприєднання можна виділити три етапи.

Перший етап охоплює період з 1961 до 1973 року. На Белградському саміті Неприєднання не було приділено достатньої уваги культурним питанням, що пов'язано із загостренням міжнародних відносин, а тому країни-члени Руху неприєднання віддали перевагу обговоренню політичних проблем. На Другій конференції голів держав і урядів (м. Каїр, 5-10 жовтня 1964 р.) була прийнята декларація під назвою "Співробітництво в галузі культури, науки і освіти"². У Декларації підкреслена важливість і роль культурного співробітництва людства. Документ закликав до систематичних консультацій у розвитку культурних зв'язків. Це була перша заява країн Неприєднання про вплив культурного елементу на міжнародні відносини. Однак, Каїрська декларація не передбачила механізмів розвитку культурних зв'язків. На Третій конференції (М.Лусака, 8-10 вересня 1970 р.) країни Неприєднання обмежились заявою про право всіх незалежних держав на самостійний політичний, економічний, суспільний і культурний розвиток.

Отже, до початку 70-х років вклад країн Неприєднання у трансформацію міжнародних відносин визначався, в основному, політичними та економічними аспектами. У 70-х роках на порядок денний були винесені питання про роль і значення культурного елементу в політиці Неприєднання. Еволюція в культурному співробітництві позаблокових країн наступила саме на другому етапі.

Поштовхом для поглиблення зв'язків у галузі культури стали рішення Четвертої конференції голів держав і урядів країн

Неприєднання (м. Алжир, 5-10 вересня 1973 р.) Учасники конференції глибоко проаналізували розвиток процесу культурного взаємозбагачення і дійшли висновку, що "дія та інші високоіндустріальних держав не обмежуються політичними і економічними сферами діяльності, вони охоплюють культурні та суспільні взаємовідносини, створюючи, таким чином, ідеологічне домінування у країнах, що розвиваються"³. За таких обставин голови держав і урядів країн Неприєднання висловились за розвиток національних культур, національного ідентитету, враховуючи їх роль у збереженні національних традицій і формуванні суспільного клімату. У зв'язку з цим, учасники Четвертої конференції висловились за розробку програми культурного співробітництва. У параграфі XIV Економічної декларації під назвою "Збереження і розвиток національної культури" наголошено на важливості культурних зв'язків і культурного суверенітету у збереженні цивілізації. Алжирська конференція керівників країн Неприєднання конкретизувала спільні дії по розширенню міжнародних культурних зв'язків. Однак вони не набули системності і мали епізодичний характер.

Другий етап розвитку зв'язків у галузі культури позаблокових держав започаткувала конференція міністрів закордонних справ країн Неприєднання в м. Ліма (1975 р.). Міністри закордонних справ констатували, що виконання рішень Алжирського саміту голів держав і урядів країн Неприєднання проходить надзвичайно повільно, неконкретно і неефективно. Саме за таких обставин виникла необхідність продовження пошуків шляхів розвитку як національного за формою, так і міжнародного (розумій міждержавного - М.М) за змістом культурного взаємозв'язку.

Важливим етапом у посиленні культурного співробітництва між країнами Неприєднання стала П'ята конференція країн Неприєднання (м. Коломбо, 16-19 серпня 1976 р.)⁴. На ній була прийнята "Резолюція про повернення художніх цінностей і древніх рукописів", які були вивезені з країн Азії, Африки і Латинської Америки. Учасники П'ятої конференції наверху зажадали від усіх країн виконання положень Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3187 (XXVIII) та № 3391 (XXX) про повернення художніх цінностей і витворів, які були вивезені у метрополії.

Одночасно країни Неприєднання звернулись до ЮНЕСКО з вимогою призначити експертів для оцінки художніх творів і

розроблення механізмів їх повернення державам-власникам. Незважаючи на те, що названа резолюція не стосувалась безпосередньо двостороннього чи багатостороннього культурного співробітництва країн Неприєднання, вона – важливий політичний крок у вирішенні взаємозв'язків в галузі культури. В одному із підсумкових документів конференції в м. Коломбо – “Політичній декларації” були вперше розроблені заходи щодо створення міждержавних організацій з культурної політики. Так, виникли Центр науки і технології (м. Ліма), Пуд газетних агентств, який працює над удосконаленням міжнародного інформативного порядку (NWICO). Положення “Резолюції про повернення художніх цінностей і древніх рукописів” були конкретизовані на Шостій конференції голів держав і урядів країн Неприєднання (м. Гавана, 3-9 вересня 1979 р.). Учасники конференції висловились за прийняття комплексної програми співробітництва країн Неприєднання в галузі культури. “З цією метою, – підкреслено в підсумкових документах Гаванської конференції, – необхідно спрямувати роботу державних і міждержавних органів на розробку перспективних планів взаємозв'язків з врахуванням національних і регіональних особливостей культурного розвитку”⁵. Важливою подією в історії культурного співробітництва країн Неприєднання став перший телефестиваль, який відбувся 5-12 жовтня 1979 року в колишній Югославії. У ньому взяли участь художні колективи більше 50 позаблокових держав. Серед них Гана, Ефіопія, Куба, Кувейт, Лівія, Марокко, Мальта, Індія, Ірак, Індонезія, Панама, колишня Югославія та інші. Учасники телефестивалю продемонстрували національні досягнення у драматургії, музиці, фольклорі та документалістиці. Предметом творчого обговорення були питання розвитку телеорганізацій, форм програмного і технічного співробітництва. У ході дискусій обговорювалися доповіді на тему “Телебачення – зброя національної незалежності і кращого взаємопорозуміння між неприєднаними країнами”, “Телебачення на службі освіти”. У рамках телефестивалю була проведена програма вільного вибору, а також підписано угоду про проведення телепрограми “Діти грають – діти творять!”, присвяченої міжнародному року дитини. Телефестиваль став важливою складовою у розширенні зв'язків в галузі культури країн Неприєднання.

З метою поглиблення культурного співробітництва неприєднані країни в рамках ЮНЕСКО створили Міжнародну комісію у складі 900 найбільш відомих діячів науки, культури і

освіти. Комісія взяла на себе роль координатора у програмуванні і реалізації заходів культурної співпраці. Головні завдання вони спрямує на виконання триєдиного завдання:

- 1) вивчення перспектив культурного співробітництва,
- 2) охорона історичних пам'яток,
- 3) утвердження і розвиток культурної спадщини в ЮНЕСКО.

ЮНЕСКО надавала фінансову підтримку країнам Неприєднання у проведенні конференцій, організації фестивалів, виставок тощо. На початку 80-х років двосторонні договори про культурне співробітництво були підписані між 101 позаблоковою державою. Були проведені “Дні культури Азії”, “Дні культури Африки”.

У 80-х роках інтенсивно розвивався обмін колективами музичного і сценічного мистецтва. Тільки у 1981 році відбулось 47 гастролей театральних, інструментальних і хорових ансамблів. Найбільше гастролей було проведено в Єгипті, Індії, Шрі-Ланці, колишній Югославії, Індонезії, Мексиці та інших.

Активною формою культурного співробітництва країн Неприєднання в досліджуваній період були щорічні дитячі фестивали, як культурна програма для юного покоління. Дитячим колективам аплудували в містах Делі, Олександрії, Любляні, Шибенику, Загребі, Лусаці та інших. Фестивали проходили під гаслом “Нам пісня жити допомагає”.

Виконуючи рішення П'ятої і Шостої конференцій голів держав і урядів країн Неприєднання, 26-29 квітня 1982 року в м. Гавана було проведено перше засідання експертів позаблокових країн у галузі освіти і культури⁶. Перша конференція завершилась прийняттям Програми дій з культурного співробітництва між країнами Неприєднання. Нею було передбачено створення механізму культурного обміну, а також розроблено фінансову підтримку вже існуючих інститутів у даній галузі.

Необхідність прийняття комплексної програми співробітництва країн Неприєднання в галузі освіти і культури з особливою силою прозвучала на Сьомій конференції голів держав і урядів (м. Делі, 7-12 березня 1983 р.). Делійська конференція засвідчила прагнення країн Неприєднання до поглиблення культурних взаємозв'язків та урівноманітнення їх форм. Поряд з проблемами телекомунікаційних, спортивних зв'язків на конференції обговорювались механізми і перспективні форми культурного співробітництва. При тісному співробітництві з ЮНЕСКО країни Неприєднання зуміли органи-

зувати і структурно розбудувати міжнародні культурні організації, які стали ініціаторами і координаторами комплексних програмних зв'язків у галузі культури. Активно працює Арабська ліга з освіти, науки і культури (ALECSO) та її Дирекція культурного співробітництва арабських країн⁷. Вони об'єднують археологів, перекладачів, працівників музеїв, мистецтвознавців. Такі організації проводять семінари з питань культурного розвитку, організовують обмін спеціалістами, художніми колективами тощо. На базі ALECSO і Відділу з освіти, культури і суспільних справ Організації африканської єдності (ОАЄ) відкрито Арабо-африканський інститут вивчення культурної спадщини. З метою активізації культурних зв'язків було вирішено створити Координаційне бюро і підвищити ефективність конференцій на рівні міністрів освіти і культури. Крім того, в документах Делійського саміту наголошується, що позаблокові країни переконані в тому, що найбільш інтенсивні культурні зв'язки між ними можуть бути при посередництві ЮНЕСКО⁸.

Виконавцю рівень Делійської конференції в галузі культури були присвячені Перша і Друга конференції міністрів освіти і культури країн Неприєднання (м. Пномпень, 26-28 вересня 1983 р.; м. Гавана, 1-4 квітня 1989р.). Наприклад, у роботі Другої конференції взяла участь 51 делегація, в т.ч. 45 з країн Неприєднання (20 представників з Африки, 10 з арабських країн, 6 – з азіатських, 7 – латиноамериканських, 2 – з Європи, 4 – країни-спостерігачі, а також представники ЮНЕСКО і Ради ООН по Намібії¹⁰. В ході дискусії була підкреслена важливість і необхідність взаємного культурного співробітництва. Комітет у справах культури проаналізував стан реалізації Програми дій з культурних зв'язків, а також підготував інформацію про культурний взаємообмін. Учасники конференції висловились за підтримку діючих музеїв, зокрема Галереї мистецтв країн Неприєднання (м. Тітоград), Музею образотворчого мистецтва (м. Гавана), Музею музичних інструментів (м. Пхеньян) та Музею африканського мистецтва (м. Белград)¹¹. До 20-річного ювілею Першої конференції країн Неприєднання була відкрита Галерея мистецтв в м. Тітограді, діяльність котрої на Сьомій конференції позаблокових держав була високо оцінена. "Галерея, – зазначено у підсумкових документах Сьомого саміту, стала активним пропагандистом культури країн Неприєднання"¹². На конференції отримала підтримку ініціатива проведення першого кінофестивалю країн Неприєднання. Учасники конференції

особливу увагу приділили питанням культурного розвитку африканських країн. З метою активізації культурних процесів на африканському континенті було підтримано ініціативу про проведення Всесвітнього негритянського та африканського фестивалю мистецтв і культури. Велику активність при цьому проявила ECOWAS – культурно-освітня організація, яка об'єднує країни Західної Африки¹³.

Плідно працюють латиноамериканські країни, в т.ч. члени Руху неприєднання, в рамках Культурної конвенції (Andean Pact) – єдиної угоди про культурне співробітництво держав Латинської Америки¹⁴.

Друга конференція міністрів освіти і культури країн Неприєднання завершилась прийняттям Декларації і Програми дій із співробітництва в галузі культури. У них знайшли відображення принципи рівноправності культур, культурного ідентитету і плюралізму в культурному розвитку. Вони підтвердили важливість перелічених видів співробітництва у справі культурного прогресу країн Неприєднання.

Разом з тим, Друга конференція міністрів освіти і культури – свідчення того, що досягнути постійної співпраці в галузі культури не вдалось. Зокрема, заходи Плану дій з освіти і культури не були повністю втілені в життя, а країни-координатори не виконали взятих на себе зобов'язань.

Аналіз підсумкових документів Другої конференції міністрів освіти і культури країн-членів Руху неприєднання виводить на думку, що вони були занадто заполітизовані, відповідали духу періоду "холодної війни" і свідчили, що позаблокові країни не позбулись синдрому поділу світу за ідеологічним принципом. Так, учасники як Першої, так і Другої конференції міністрів освіти і культури країн Неприєднання висловились за те, щоб поняття культурного розвитку мало політичне забарвлення. Саме така тенденція, на думку керівників країн-членів Руху неприєднання, створить необхідні умови для підтримки культурного співробітництва між позаблоковими країнами. З висоти сьогодення можна констатувати, що це було помилкою в культурній політиці країн Неприєднання. Зрозуміло, така політика не сприяла розширенню і тим більше поглибленню культурних взаємозв'язків між ними.

Незважаючи на це, Декларація і Програма дій дали поштовх для вдосконалення форм і розробки перспективних за змістом комплексних планів культурного співробітництва.

Третій етап взаємозв'язків у галузі культури пов'язаний з міжнародною економічною і науково-технічною інтеграцією, яка призвела до появи регіональної соціоекономічної співпраці. Вона передбачає культурне співробітництво в контексті економічної інтеграції. У даному випадку інтеграція зрозуміло, – це не лише інтенсивний обмін товарами, продуктами, сировиною, але й більша потреба поглибити соціокультурні й економічні аспекти розвитку в рамках процесу інституціоналізації і регіоналізації. Слід мати на увазі те, що на сьогодні інтеграція виконує триєдине завдання, а саме:

- розробка і планування економічного розвитку;
- розвиток освіти;
- культурне співробітництво.

У вказаному ключі працює багато регіональних і субрегіональних організацій країн Неприєднання. Зокрема, це стосується Конференції для координації розвитку півдня Африки (SADCC), Економічного союзу Центральної Африки (CEAC), Економічного союзу країн району Великих озер (CEPGL), Організації ісламської конференції (OCI), Об'єднання країн Південно-Східної Азії (ASEAN), Карибського союзу (CARICOM), Латиноамериканського економічного союзу (SELA), які вирішують економічні проблеми нерозривно з культурними. Так, уже впродовж багатьох років у рамках даних організацій проводяться обміни художніми колективами, театрами, організуються регіональні мистецькі фестивалі (CARIFESTA), кінофестивалі тощо¹⁵. Тільки в середині 80-х років було проведено 10 міжнародних днів культури, в т.ч. індійської, кубинської, югославської. Одночасно організовано 63 виставки художників Югославії в Колумбії, Алжирі, Марокко, Фінляндії, Еквадорі.¹⁶ У названий період були проведені XV і XVI міжнародні виставки графіки. У XVI міжнародній виставці взяли участь митці з 54 країн.

Для поглиблення і урізноманітнення форм співробітництва в галузі культури країни Руху неприєднання приєднались до рішень XXV сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, яка відбулась восени 1989 року¹⁷. На ній був затверджений Третій довгостроковий план ЮНЕСКО на період 1990-1995 роки. План ЮНЕСКО передбачив 14 програм¹⁸:

1. Наслідки світових проблем та вивчення перспектив майбутнього.
2. Освіта для всіх.
3. Комунікація на службі людини.

4. Організація і застосування політики освіти.
5. Освіта, спеціалізація і суспільство.
6. Наука та її застосування для розвитку.
7. Інформаційна система і підхід до знань.
8. Принципи і методи в стратегії заходів з розвитку.
9. Наука, технологія і суспільство.
10. Довкілля, земні і морські ресурси.
11. Культура і майбутнє.
12. Ліквідація нетерпимості, расизму і апартеїду.
13. Мир, права людини і народів.
14. Статус жінки.

Усі програми ЮНЕСКО були підтримані на Дев'ятій конференції голів держав і урядів країн Неприєднання (м. Белград, 4-7 вересня 1989 р.) і визнані такими, що мають важливе значення для країн Азії, Африки і Латинської Америки. "Рух неприєднання, – підкреслено в Політичній декларації Дев'ятої конференції, – повністю підтримують діяльність ЮНЕСКО і його заходи в галузі освіти, науки, культури та інформації"¹⁹. Одним словом, сьогодні "... було би незрозумілим розглядати економічний ріст ізольовано від культурних досягнень і співпраці"²⁰. Як підкреслено у підсумковому документі Одинадцятої конференції голів держав і урядів країн Неприєднання "Заклику з Колумбії", "... позаблокові держави приділяють велике значення співробітництву в галузі культури, як суттєвого фактору економічного і соціального прогресу"²¹.

У 1988 році країни Неприєднання, при посередництві ООН, проголосили Світову декаду розвитку культури на 1988-1997 роки²². Програмні документи передбачили:

- урізноманітнення форм культурних зв'язків між країнами Неприєднання;
- формування культурного ідентитету;
- підвищення ефективності культурного співробітництва у справі взаємо-доповнення культури різних народів.

"Уже в другій половині 80-х років, – зазначено у Програмі світової культури країн Неприєднання, – стало очевидним, що в культурному розвитку відбуваються мультидисциплінарні процеси, які в культурній сфері об'єднують освіту, науку, технологію, живопис тощо". Отже, Світова декада розвитку культури країн Неприєднання – це захід позаблокових держав для розширення взаємозв'язків у галузі культури.

У ході проведення Світової декади зазначалось, що існують значні перепони у справі урізноманітнення форм співпраці

Зокрема, слабкі зв'язки у видавничій справі та обміні літературою. Країни Неприєднання недостатньо стимулюють продаж книг авторів різних держав, не слідають за цінами, що стає відчутним бар'єром між читачем і книгою. З метою виправлення такого стану країни Неприєднання визначили пріоритетні напрямки співпраці, а саме:

- науковий пошук і освіта;
- обмін інформацією про діяльність письменників і поетів;
- співробітництво у видавництві літератури;
- книжковий обмін²³.

Втілюючи їх в життя, був проведений XXV Міжнародний книжковий ярмарок у м. Белград²⁴. Цей важливий літературний захід мав спеціальну виставку "Література Неприєднаних країн", на якій було представлено близько 800 найбільш популярних літературних творів авторів з позаблокових держав²⁵. У 1996 році в КНДР було проведено П'ятий кінофестиваль країн Неприєднання в рамках Світової декади розвитку культури на 1988-1997 роки²⁶.

Країни Неприєднання беруть активну участь у виконанні "Плану заходів для ліквідації неграмотності до 2000 року"²⁷. Якщо взяти до уваги факт, що на початку 90-х років у світі налічувалось майже 900 млн. неписьмених, то стане зрозумілим важливість такої акції.

Другий і третій етапи становлення культурного співробітництва між країнами Неприєднання позначені тісними зв'язками радіомовних організацій. Цьому значною мірою сприяла активна діяльність радіомовних організацій позаблокових держав. Перша конференція радіомовних організацій країн Неприєднання відбулась у жовтні 1977 року (м. Сараєво)²⁸. У її роботі взяло участь 55 країн. На ній було визначено трирічний план співробітництва країн Неприєднання в галузі інформації. З метою посилення інформаційних зв'язків було створено Міжурядову координаційну раду з питань інформації. В її завдання входить:

- сприяння дальшому створенню пулів в області телебачення, радіо, кіно, газетних матеріалів;
- обмін періодичними виданнями;
- розвиток культурних обмінів шляхом молодіжних фестивалів, кінофільмів, книг тощо.

На конференції була розроблена стратегія і принципи співробітництва в галузі культури.

Друга конференція (м. Сьєрра-Леоне, жовтень 1980 р.) збрала представників 45 країн, а третя відбулась в м. Лімасолі (1987 р.). Важливим елементом третьої зустрічі керівників радіомовних організацій Неприєднаних країн стало вироблення конкретної і реальної платформи співпраці. Слід зазначити, що всі пропозиції по вдосконаленню співробітництва органічно вписувались в рамки програми ЮНЕСКО "Світова декада культурного розвитку"²⁹. Програму ЮНЕСКО позаблокові держави оцінили як прагнення міжнародної організації до розширення і поглиблення багатосторонніх та двосторонніх зв'язків їх радіомовних організацій. Така постановка проблеми була викликана малоефективною діяльністю радіомовної організації країн Неприєднання BONAC. На відміну від Пула радіомовності позаблокових країн NANAP, який у досліджуваній період працював надзвичайно продуктивно, знаходився у стані кризи. Організація не в змозі була до кінця виконати рішення конференції радіомовних організацій країн Неприєднання. Насивність BONAC можна пояснити відсутністю коштів на придбання необхідного обладнання, а також неспроможністю організації знайти спільну мову з міжнародними і регіональними організаціями. Мова йде про Азіатське об'єднання ABU, Арабське об'єднання ASBU та Африканське об'єднання ARTVA³⁰. Крім того, BONAC відчула тиск розвинутих країн, які визначають обсяг і зміст інформації. Зокрема, в кінці 80-х на початку 90-х років на країни Неприєднання припадало тільки 6 відсотків світового ринку комунікацій. За континентальним аналізом комунікаційний ринок мав такий вигляд:

- 58 процентів припадало на Латинську Америку;
- 28 – на азійські країни;
- 8 процентів – на арабські держави;
- 5,5 процента , на африканські країни³¹.

За сприяння ЮНЕСКО у Бразилії, Мексиці, Індії, Аргентині, арабських країнах з'явилися національні телекомунікаційні супутники. Зокрема, на Бразилію працює супутник "Бразил-sat", а супутник "Араб-sat" на 22 арабські країни³².

Важлива роль у виробленні механізму співпраці у галузі інформації і комунікації належить Четвертій конференції міністрів інформації і комунікації країн Неприєднання (м.Пномпень, червень 1993 р.)³³. На її рішеннях позначилися зміни, які сталися у міжнародних відносинах після зламу біполярного світу. Утвердження монополарних відносин призвело до еволюції не тільки Руху неприєднання, але і форм

співробітництва. На порядок денний були поставлені проблеми зв'язків на рівні регіонів і субрегіонів. Даним питанням було присвячене спеціальне засідання експертів з питань освіти і культури країн Неприєднання (м. Джакарта, 12-15 червня 1995 р.)³⁴ Спеціалісти дійшли висновку про необхідність прискорення розбудови нового міжнародного інформаційного центру – ComNAC-IV. Крім цього, на думку фахівців, країнам Неприєднання для поглиблення зв'язків у названих галузях доцільно більш ефективно використовувати Центр Півдня (SITDEC) з штаб-квартирою у м. Куала-Лумпур, а також Центр технічної співпраці Південь-Південь у м. Джакарта³⁵. Незважаючи на те, що обидва Центри спеціалізуються на питаннях інвестицій, торгівлі високими технологіями, вони нагромадили чималий досвід в організації різноманітних форм регіонального і субрегіонального співробітництва. Діяльність Центрів позаблокових держав отримала високу оцінку на Оливцятій конференції голів держав і урядів країн Неприєднання (м. Картахена, 18-20 жовтня 1995 р.).

Країни Неприєднання, – підкреслено у підсумковому документі Одиннадцятої конференції позаблокових держав "Заклику з Колумбії", – повинні більше працювати над гармонізацією, консолідацією та інтеграцією як в економічному, так і культурному співробітництві, не допускаючи при цьому дублювання заходів³⁶. Суттєвою підмогою країнам Неприєднання в урізноманітненні взаємозв'язків служить також Об'єднання координаційного комітету (JCC) і його Програма акцій з Каракасу³⁷.

Питання культурного співробітництва позаблокових країн були в центрі уваги Дванадцятої конференції голів держав та урядів (м. Дюрбан, 29 серпня – 3 вересня 1998 р.). 114 учасників конференції в м. Дюрбан підтримали концепцію про роль культури у зближенні народів, взагалі та країн-учасниць Руху неприєднання, зокрема, – відзначив Президент Південно-Африканської Республіки (ПАР) Д. Мбесі³⁸. Позаблокові країни вбачають в поглибленні культурного співробітництва важливий, цивілізаційний за змістом фактор.

Таким чином, у досліджуваній період співробітництво країн-членів Руху неприєднання в галузі культури пройшло три етапи. Кожний з них має свої особливості, викликані об'єктивними змінами у міжнародних відносинах. Так, перший період (1961-1973 рр.) культурної співпраці припадає на час "холодної війни". Біполярні відносини, активне ідеологічне і військове

протистояння двох систем не могли не вплинути на стан взаємозв'язків у галузі культури.

Другий етап культурного співробітництва позаблокових держав (70-80 рр.) характеризується поглибленням культурних та інформаційних зв'язків, що відповідало духу розрядки і розбудови нових міжнародних відносин.

На третьому етапі (кінець 80-х – 90-ті роки) відбулась еволюція в культурному співробітництві країн Неприєднання. На зміну двостороннім міждержавним зв'язкам прийшли нові форми на рівні багатосторонніх, регіональних і субрегіональних культурних контактів. Поряд з економічною інтеграцією відбувається глобалізація зв'язків у культурній сфері. Дану тезу підтверджують статистичні дані. Уже в кінці 80-х років у країнах Неприєднання існувало 43 інтеграційні об'єднання. За регіонами вони мали такий вигляд: Африка – 17, Латинська Америка – 11, Азія – 4³⁹. Отже, відбулась регіоналізація культурного співробітництва в контексті економічної глобалізації.

1. Skupovi nesvrstanih zemalja. Dokumenti. – 1961-1974/ – Beograd, 1974. – S. 88.
2. Ibid. – S. 88.
3. Ibid. – S. 208.
4. Documents of the Gatherings of the non-aligned countries. 1956-1989. – Vol. I. – Beograd, 1989. – P. 143.
5. Ibid. – P. 159.
6. Архів Загребського інституту країн, що розвиваються. (АЗКР)/Cvjeticanin B. Nesvrstanost i kulturna suradnja izmedju zemalja u razvoju. – 1987. – S. 25.
7. Матювка М.П. Рух неприєднання в контексті міжнародних відносин (60-90-ті роки ХХ ст.). – Ужгород, 1997. – С. 76.
8. Там само.
9. Documents of the Gatherings of the non-aligned countries. 1956-1989. – Vol. II. – Beograd, 1989. – S. 570.
10. Швоб-Джочич Н. Сотрудничество в области образования и культуры //Международная политика. – Белград, 1986. – № 869. – С. 17.
11. Svob-Dokic N. Kulturna suradnja medu nesvrstanim zemljama/Kulturni radnik. – Zagreb, 1987. – № 3. – S. 126.
12. Lukovac B. Galerija umjetnosti nesvrstanih Zemalja "Josip Broz Tito" u sluzbi afirmacije umjetnosti i kultura nesvrstanih

- //Kulturološki aspekti politike nesvrstanosti. – Beograd, 1985. – S. 307.
13. АЗКР //Свјетцанин В. Несврстаност і културна сарадња између земаља у развоју. – 1987. – S. 14.
14. Матьюкка М.П. Назв. праця. – С. 77.
15. АЗКР //Свјетцанин В. Несврстаност і културна сарадња између земаља у развоју. – 1987. – S. 29.
16. Матьюкка М.П. Назв. праця. – С. 77.
17. АЗКР //Свјетцанин В. Несврстаност і културна сарадња између земаља у развоју. – 1987. – S. 29.
18. Матьюкка М.П. Назв. праця. – С. 77.
19. Десятая конференция глав государств и правительств неприсоединившихся стран. – Белград, 4-7 септембра 1989 //Международная политика. – Белград, 1989. – № 947. – С. 15.
20. Матьюкка М.П. Назв. праця. – С. 77.
21. Nesvrstanost u posthladnoratovskoj eri. Dokumenti. – Beograd, 1996. – S.216.
22. Свјетцанин В. Svob-Dokie N. Svjetska dekada kulturnog razvoja i uloga zemalja u razvoju //Kulturni radnik. – Zagreb, 1987. – № 3. – S. 91.
23. Kossou D. Perspectives et finalite d'une cooperation culturelle entre pays non-alignes/Cultural problems of the Developing countries. – Beograd, 1989. – S. 108.
24. Cooperation culturelle: possibilites et perspectives //Ibid. – S. 122.
25. Ibid.
26. Nesvrstanost u posthladnoratovskoj eri. Dokumenti. – Beograd, 1996. – S. 217.
27. Матьюкка М.П. Назв. праця. – С. 78.
28. Dizdarevic F. Suradnja radiodifuzijskih organizacija nesvrstanih zemalja //Kulturni radnik. – Zagreb, 1987. – № 3. – S.123.
29. Бергант Б. Сотрудничество радиовещательных организаций неприсоединившихся стран //Международная политика. – Белград, 1988. – № 906. – С. 21.
30. Там само.
31. Свјетцанин В. Kultura i komunikacije //Medunarodna politika. – Beograd, 1988. – № 926. – S. 24.
32. Ibid. – S. 25.
33. Nesvrstanost u posthladnoratovskoj eri. Dokumenti. – Beograd, 1996. – S.219.
34. Ibid. – S. 216.

35. Ibid.

36. Ibid. – S. 218.

37. Ibid.

38. Final Document XII nam Summit. Durban, 29 August – 3 September 1998. – Durban, 1998. – P. 10.

39. АЗКР //Свјетцанин В. Несврстаност і културна сарадња између земаља у развоју. – 1987. – S.26.